

حل مسئله اجتماعی (رویکردهای میان رشته‌ای)

جعفر قوام دوست و همکاران

عنوان و نام پدیدآور: حل مسئله اجتماعی (رویکردهای میان‌رشته‌ای) / جعفر قوام‌دوست [و همکاران].

مشخصات نشر: تهران: طرح نقد، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۶۶۰ ص؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۵۸۲-۳۱-۱

وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا

یادداشت: تألیف و گردآوری جعفر قوام‌دوست، محمدکریم آسایش، سارا باقری، یاسر باقری،

روح الله جلیلی، حمید حیدری ...

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: مسائل اجتماعی

موضوع: Social problems

موضوع: حل مسأله

موضوع: Problem solving

شناسه افزوده: قوام‌دوست، جعفر، ۱۳۶۰-

رده‌بندی کنگره: HN ۱۷/۵

رده‌بندی دیوبی: ۳۶۱/۱۰۹۷۳

شماره کتابشناسی ملی: ۷۶۱۸۸۷۹

انتشارات طرح نقد

میدان انقلاب - کارگر جنوبی - مقابل پاساژ مهستان - پلاک

۱۲۵۱ - واحد ۴

تلفکس ۶۶۴۸۳۷۶۳

tarhenaghd@gmail.com

مرکز پخش:

نشر و پخش کتابسرای میردشتی:

تهران - خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی - بعد از لبافی‌نژاد -

پلاک ۱۱ - واحد ۱

تلفن: ۶۶۴۹۰۶۶۰-۲

عنوان: چل مسئله اجتماعی (رویکردهای میان‌رشته‌ای)

تألیف و گردآوری: جعفر قوام‌دوست و محمدکریم آسایش، سارا باقری، یاسر باقری،

روح‌الله خلیلی، حمید حیدری، علی دائمی، غزل دستوری،

طاها ربانی، مرتضی رستمی، سپیده شاهی، مجتبی شکوری،

هامون طهماسبی، ملیده عباسی فشمی، نگین نجار ازلی،

حمیدرضا نکویی اصفهانی، مصطفی بوردی

ناشر: طرح نقد

نوبت چاپ، سال انتشار: اول ۱۴۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۵۸۲-۳۱-۱

ویراستار: وحید موسوی داور

طراح روی جلد: آرام یعقوبی

صفحه‌آرا: سمیه آهنگر

لیتوگرافی: جامع هنر

چاپخانه: صبا

شمارگان: ۷۰۰ جلد

قیمت: ۲۴۵۰۰۰ تومان

حق انتشار: همه حقوق محفوظ است (حقوق معنوی و مادی اثر متعلق به

مؤسسه رحمان است.)

فهرست

فهرست	۶
پیشگفتار	۱۳
مقدمه؛ ملاحظات دربارۀ حل مسئله اجتماعی	۱۵
ایده حل مسئله	۲۱
دربارۀ مجموعه مقالات	۲۴
منابع:	۳۰
بخش نخست: ابعاد مطالعاتی حل مسئله اجتماعی	۳۱
جامعه‌شناسی حل مسئله؛ ایده تغییر رویکرد در مطالعه مسائل اجتماعی	۳۳
تلاش‌های انجام شده	۳۶
ضرورت تغییر: از شیوۀ نگاه‌کردن تا طراحی پژوهش اجتماعی	۴۶
نقشۀ راه تغییر: از مدل روشنگری تا رویکرد جامعه‌شناختی حل مسئله	۴۹
بلندپروازی در جامعه‌شناسی	۵۲
حل مسئله و خردورزی جامعه‌شناسی	۵۳
منابع:	۵۶
تأملی در روش‌شناسی رویکردهای جاری در حل مسائل اجتماعی	۵۹
مسئله	۶۲
حل مسئله	۶۵
مسئله اجتماعی	۶۶
حل مسئله اجتماعی	۶۷
دیدگاه درون‌دانشی: رویکرد پارادایمی به مسئله اجتماعی	۶۹
دیدگاه برون‌دانشی: الگوهای مواجهه با مسئله اجتماعی	۷۱
جمع‌بندی	۸۰
منابع	۸۴
یادگیری و مشارکت در حل مسائل اجتماعی و ملاحظات آن	۸۷
۱. چهارچوب نظری	۹۱
۲. ابعاد رویکرد مسئله‌محور	۹۷
۳. حل مشارکتی مسائل اجتماعی	۱۰۲

۴. یادگیری مسئله‌محور به‌عنوان پیش‌زمینه حل مشارکتی مسائل اجتماعی.....	۱۰۸
۵. نقش یادگیری مسئله‌محور در فراشناخت و خودکارآمدی.....	۱۱۵
۶. نقش کارگاه‌های آموزشی در یادگیری مسئله‌محور.....	۱۱۹
نتیجه‌گیری.....	۱۲۰
منابع.....	۱۲۳
پایش و ارزشیابی مشارکتی: ردیابی تغییر در رویکردهای حل مسئله اجتماعی.....	۱۲۹
توجه به نتیجه و فراتر رفتن از سطح خروجی.....	۱۳۴
تعریف پایش و ارزشیابی.....	۱۳۷
حرکت به سمت پایش و ارزشیابی مشارکتی.....	۱۳۸
پایش و ارزشیابی مشارکتی در برابر پایش و ارزشیابی متعارف.....	۱۴۲
ویژگی‌های پایش و ارزشیابی مشارکتی.....	۱۴۸
کارکردهای پایش و ارزشیابی مشارکتی.....	۱۵۲
جنبه‌های مختلف پایش و ارزشیابی مشارکتی.....	۱۵۳
عملی کردن پایش و ارزشیابی مشارکتی.....	۱۵۸
تعیین شاخص در پایش و ارزشیابی مشارکتی.....	۱۵۹
پایش و ارزشیابی مشارکتی بدون استفاده از شاخص.....	۱۶۳
تجاری از به کارگیری پایش و ارزشیابی مشارکتی در جهان.....	۱۶۴
تقویت فرایند پایش و ارزشیابی مشارکتی در طول پروژه.....	۱۶۵
تجاری از به کارگیری پایش و ارزشیابی مشارکتی در ایران.....	۱۶۷
تأمین نیاز حامی مالی پروژه درعین به کارگیری رویکرد مشارکتی برای ارزشیابی.....	۱۶۸
گام‌هایی برای آینده.....	۱۷۱
منابع.....	۱۷۵
بخش دوم: رویکردهای میان‌رشته‌ای در حل مسئله اجتماعی.....	۱۷۷
آینده‌نگاری اجتماعی به مثابه رویکردی نوین برای حل مسائل اجتماعی.....	۱۷۹
سیاست‌گذاری اجتماعی.....	۱۸۸
بارادایم‌های آینده‌نگاری و جایگاه آینده‌نگاری اجتماعی.....	۱۹۰
عملکردهای آینده‌نگاری در حکمروایی و حل مسائل اجتماعی.....	۱۹۸
تجاری از کاربرد آینده‌نگاری در سیاست‌گذاری اجتماعی.....	۲۰۸

مینه‌سوتای ۲۰۵۰: به‌کارگیری سناریونگاری و مدل‌سازی مشارکتی پویایی‌های	
سیستم برای بررسی آینده.....	۲۱۰
برنامه ملی آینده‌نگاری.....	۲۱۱
گزارش‌های سالانه آینده‌بان (آینده‌نگاری ایران در افق ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷).....	۲۱۳
آینده‌نگاری کلان‌شهر تهران.....	۲۱۵
ضرورت استفاده از رویکرد آینده‌نگاری برای حل مسائل اجتماعی ایران.....	۲۱۸
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری: جایگاه آینده‌نگاری در سیاست‌گذاری و حل مسائل اجتماعی.....	۲۲۰
منابع.....	۲۲۵

سیاست‌گذاری اجتماعی و حل مسئله: تحلیل سیاست‌گذاری اجتماعی به‌مثابه پاسخ

سیاستی به مسئله اجتماعی.....	۲۲۹
مرزهای سیاست‌گذاری اجتماعی.....	۲۳۴
چهارچوب نظری.....	۲۳۷
نقش ارزش در سیاست‌گذاری اجتماعی.....	۲۳۷
رویکرد عقلانی و انتقادی.....	۲۳۸
مسئله اجتماعی.....	۲۴۱
جایگاه تحلیلگر در این پژوهش.....	۲۴۳
یافته‌های مطالعات حاضر.....	۲۴۴
۱. مسئله‌ای که ممکن است «پاسخ سیاستی» دریافت کند.....	۲۴۴
۲. فرایند مواجهه با مسئله: رویکرد سیاست‌گذاری اجتماعی.....	۲۴۹
فنون و ابزار سیاست‌گذاری اجتماعی در مواجهه با مسائل.....	۲۵۷
سیاست‌گذاری اجتماعی مشارکتی.....	۲۶۰
نتیجه‌گیری.....	۲۶۲
کاربست‌های حل مسئله با رویکرد سیاست‌گذاری اجتماعی.....	۲۶۴
منابع.....	۲۶۷
بازآفرینی اجتماعی به‌مثابه رویکردی برای حل مسائل اجتماعی.....	۲۶۹
مفهوم بازآفرینی.....	۲۷۳
تحولات توسعه شهری: از بازسازی تا بازآفرینی.....	۲۷۶
بازآفرینی شهری (رویکرد متأخر).....	۲۸۱
تجربه بازآفرینی شهری در ایران.....	۲۸۸

بازآفرینی اجتماعی به مثابه رویکردی جایگزین.....	۲۹۱
جایگاه بازآفرینی اجتماعی در رابطه با مفاهیم و رویکردهای مشابه	۲۹۴
مبانی نظری رویکرد بازآفرینی اجتماعی	۲۹۸
اصول بازآفرینی اجتماعی	۳۰۴
تجارب بازآفرینی اجتماعی در جهان	۳۱۱
جمع‌بندی	۳۱۵
جای خالی تجربه بازآفرینی اجتماعی در ایران	۳۱۷
منابع	۳۱۸
مسئولیت اجتماعی سازمان‌ها: چالش‌ها و فرصت‌ها برای حل مسائل اجتماعی.....	۳۲۱
۲. مسئولیت اجتماعی: حوزه‌ای وسیع	۳۲۵
۳. افزایش اهمیت بازار و استقلال تدریجی آن	۳۲۸
۴. پیدایش مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها	۳۳۳
۵. نگرش‌های اصلی به مسئولیت اجتماعی.....	۳۴۸
۶. نقد ادبیات غالب مسئولیت اجتماعی بنگاه	۳۵۱
۷. گسترش ایده مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در سطح جهان	۳۵۵
۸. مسئولیت اجتماعی بنگاه‌های اقتصادی در ایران	۳۵۸
۳-۸. انتظارات ناواقع‌بینانه از سی‌اس‌آر برای حل مسائل اجتماعی ایران	۳۶۴
۹. آینده کنشگران اجتماعی و راهکارهایی برای بهبود سی‌اس‌آر در ایران	۳۶۹
منابع	۳۷۶
کنشگری اجتماعی به مثابه رویکردی برای حل مسائل اجتماعی.....	۳۷۹
تعریف و جایگاه رویکرد کنشگری اجتماعی	۳۸۳
پیشینه نظری	۳۸۴
نظریات متأخر	۳۹۶
تجارب جهانی	۴۱۶
جنبش زاغه‌نشینان شیلی: ماتریالیسم تاریخی و جنبش تهی‌دستان شهری.....	۴۱۸
بودجه‌ریزی مشارکتی برزیل: نهادسازی برای کنش ارتباطی.....	۴۲۰
آموزش ستمدیدگان: ماتریالیسم تاریخی در آموزش؛ نظریه انتقادی در جنبش اجتماعی	۴۲۲
دست‌فروشان هند و دستیابی به قانون ملی: تجربه برنامه‌ریزی رادیکال.....	۴۲۳

پیش‌گفتار

تدوین گزارش وضعیت مسائل اجتماعی یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های مؤسسه رحمان طی ۱۲ سال فعالیت بوده است. این گزارش‌ها مورد استقبال اعضای دانشگاهی و برخی از دستگاه‌های اجرایی قرار گرفته و حتی برخی نهادها از آن به‌عنوان الگویی در طرح‌ریزی گزارش‌های علمی خود سود برده‌اند. ولی برای حرکت به سمت اصلاح اجتماعی، علاوه بر نیاز به شناخت، توصیف و تحلیل وضعیت موجود، به رویکردها و راهکارهای اصلاح‌گرانه نیز نیاز است تا به کمک آنها بتوان در گام آخر، با هدف اصلاح جامعه، بسته‌های سیاستی و اجرایی را تدوین نمود. از این‌رو مؤسسه طی دو سال گذشته، در گزارش‌های تدوینی خود برای «نقد سیاست‌ها و ارائه راهبردهای اصلاحی» اهمیت بیشتری قائل شده است. در پی چنین سیاستی دیدگاه‌های نوین در جامعه‌شناسی و دیگر علوم مرتبط با مسائل اجتماعی، که راهکارها و رویکردهای سیاست‌گذاری، آموزش و مداخله را مدنظر قرار می‌دهند، مورد توجه مؤسسه قرار گرفته و امیدوار است با معرفی، نقد، ارزیابی و به‌کارگیری این راهکارها و رویکردها، کاربرد نتایج مطالعات توصیفی-تحلیلی در عرصه سیاست‌گذاری و مداخله تسهیل شود.

طرح «حل مسئله اجتماعی» با رویکرد میان‌رشته‌ای بر اساس چنین طرز تفکری کلید خورد. در این طرح تلاش شد با همراهی متخصصانی از رشته‌های مختلف، رویکردها و شیوه‌های به‌روز دنیا در حل مسئله اجتماعی تشریح و در هر مورد مثال‌هایی داخلی و بین‌المللی از حل مسئله اجتماعی ارائه شود. مقالات این طرح که حاصل تلاش و فعالیت علمی تعدادی از پژوهشگران جوان است، مانند دیگر طرح‌های پژوهشی مؤسسه، فرایند داوری را پشت سر گذاشتند و با اعمال نقطه نظرات و پیشنهادهای داوران

تکمیل شدند. طرح توسط جناب آقای جعفر قوام دوست با دقت نظر مدیریت شد و جناب آقای دکتر مهدی سلطان محمدی نیز با روی گشاده پشتیبانی مالی طرح را برعهده گرفتند و در فرایند انجام کار نیز نظرات و پیشنهادات ارزنده‌ای ارائه کردند. مؤسسه رحمان بدین وسیله مراتب سپاس خود را از تمامی عزیزان همراه در این طرح اعلام می‌دارد و امیدوار است که پیامد نهایی این همراهی‌ها توسعه ایران عزیز باشد.

و من الله التوفیق

مؤسسه رحمان

تابستان ۱۳۹۹

www.ketab.ir